

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI 27
İlahiyat Serisi: 26

İSLAM KAMU HUKUKU
Prof. Dr. Ahmet YAMAN

Proje Editörü: Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Kapak ve Mizanpaj: TAVOOS

Baskı ve Cilt:

Şafak Matbaacılık: İvedik O.S.B. Matbaacılar Sitesi, 1515. Sk. No: 53
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0312. 229 57 84 • (Sertifika No: 16104)

1. Baskı: Ocak 2020 (1.000 adet)

ISBN: 978-605-80968-8-2

FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89 – E-mail: fcr@fcr.com.tr

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti. (Sertifika no: 13178)

Bu kitaptaki yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarna aittir.

B
BİLAY

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI
www.bilay.net info@bilay.net

Prof. Dr. Ahmet YAMAN

İslam Kamu Hukuku

İlahiyat

Ahmet YAMAN:

Antalya İmam Hatip Lisesi (1985), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (1989) ve Diyanet İşleri Başkanlığı İstanbul Haseki Eğitim Merkezi'nden (1992) mezun oldu. Marmara Üniversitesi'nde yüksek lisans (1991) ve doktorasını (1996) tamamladı. 1999'da doçent, 2005'de profesör oldu. 1992-2010 yılları arasında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim elemanı olarak çalıştı. 2010-2013 yıllarında Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kurucu Dekanlığı görevini yürüttü. Bu arada 2011 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliğine seçildi. Halen Necmeddin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyeliği ile Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliği görevlerini sürdürmektedir. *İslam Hukukunda Uluslararası İlişkiler* (Ankara, 1998); *İslam Devletler Hukukunda Savaş* (İstanbul, 1998), *İslam Aile Hukuku* (İstanbul, 2017); *Siyaset ve Fıkıh* (İstanbul, 2015); *Makâsıd ve İctihad: İslam Hukuk Felsefesi Araştırmaları* (Derleme, İstanbul, 2017); *İslam Hukukuna Giriş* (İstanbul, 2018); *Ahlak ve Hukuk Ekseninde Aile Hayatımız* (Ankara, 2015); *İslam Hukuku: Evrensellik-Süreklilik* (Yusuf Karadâvî'den çeviri, İstanbul, 2014); *İslam İbadet Esasları* (ed., Eskişehir, 2016); *Fetva Usulü ve Âdâbı* (İstanbul, 2017); *İslam Hukuku* (Ankara, 2018); *İslam Kamu Hukuku* (Ankara, 2020) gibi eserleri yanında, yayımlanmış çok sayıda makalesi ve ansiklopedi maddesi bulunmaktadır.

ÖN SÖZ.....	9
GİRİŞ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE HUKUK SİSTEMLERİ.....	15
1. Temel Kavramlar.....	17
1.1 Hukuk	17
1.2. Fıkıh	20
1.3. Fıkıh Teriminin Hukuk, Şeriat ve İslam Hukuku Kavramlarıyla İlişkisi.....	22
1.4. İctihad ve Taklit	25
1.5. Mezhep.....	27
1.6. İftâ, Fetva ve Kaza.....	30
2. İslam Hukukunun Sistematiği ve Özellikleri	31
2.1. İslam Hukukunun Sistematiği.....	31
2.2. İslam Hukukunun Özellikleri.....	34
3. İslam Hukukunun Ortaya Çıkış Sürecinde Diğer Hukuk Sistemleriyle İlişkisi	41
3.1. İslam Hukuk-Yahudi Hukuku İlişkisi.....	42
3.2. İslam Hukuku-Roma Hukuku İlişkisi.....	42
3.3. İslam Hukuku-Cahiliye Hukuku İlişkisi.....	44
4. Modern Hukuk Sistemleri.....	45
4.1. Kara/Kıta Avrupası Hukuk Sistemi	45
4.2. Anglo-Sakson Hukuk Sistemi (Common Law).....	46
4.3. Sosyalist Hukuk Sistemi.....	47
I. ÜNİTE: ANAYASA HUKUKU	49
1. İslam Anayasa Hukukunun Temel Nitelikleri.....	52
2. Devlet Kavramı.....	54
2.1. Devletin Unsurları.....	55
2.2. Devletin Yetkileri.....	58
2.3. Devletin Şekli.....	61
3. Temel İnsan Hakları.....	63
3.1. Yaşama ve Kişi Dokunulmazlığı Hakkı.....	65
3.2. Din ve Vicdan Hürriyeti.....	65
3.3. Mülkiyet Hakkı	66
3.4. Sosyal Güvenlik Hakkı	67
4. Vatandaşlık Hukuku Bağlamında Gayrimüslim Vatandaşların (Zimmilerin) Hak ve Sorumlulukları.....	67

4.1. Zimmet Antlaşmasının Tarafı ve Bazı Hükümleri	68
4.2. Zimmilerin Hak ve Sorumlulukları.....	69
II. ÜNİTE: CEZA HUKUKU.....	77
1. İslam Ceza Hukukunun Temel İlkeleri.....	80
2. Suç.....	83
2.1. Suçun Tanımı.....	83
2.2. Suç Çeşitleri	83
2.2.1. Had, Kısas veya Diyet ve Ta'zir Gerektiren Suçlar	85
2.2.2. Allah Haklarına ve Kul Haklarına Yönelik Suçlar	86
2.2.3. Suç Ayırımının Sonuçları.....	87
2.3. Suçun Unsurları	88
3. Ceza.....	97
3.1. Cezanın Özellikleri	97
3.2. Cezayı Düşüren veya Hafifleten Sebepler	99
4. Had Suçları ve Cezaları	104
4.1. Zina (الزنا).....	104
4.2. Zina İftirası (القذف)	105
4.3. Hırsızlık (السرقه).....	106
4.4. Yol Kesme veya Eşkivalık (الحرابة قطع الطريق)	107
4.5. İçki İçme ve Sarhoşluk (السکر ve شرب الخمر)	108
4.6. İsyân-Yönetime Başkaldırma (البعغي)	109
4.7. İslam'dan Dönme (الإرتداد؛ الردة)	110
5. Kısas-Diyet Suçları ve Cezaları.....	112
5.1. Hayata Karşı Suçlar (الجناية على النفس)	112
5.2. Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar/Müessir Fiiller	116
(الجناية على ما دون النفس - الجناية في الاطراف)	116
6. Ta'zir Suçları ve Cezaları	117
III. ÜNİTE: YARGILAMA HUKUKU	119
1. Mahkeme	122
1.1. Mahkemenin Özellikleri.....	122
1.2. Mahkemenin Görev ve Yetkileri	124
2. Yargılama Kuralları.....	125
2.1. Hâkim Yeterlilikleri.....	125
2.2. Muhakeme Usulü.....	126
3. İspat Vasıtaları.....	128
3.1. İkrar	129
3.2. Şehadet/Şahitlik.....	129
3.3. Yemin	132
3.4. Yeminden Kaçınmak	133

3.5. Karine-Emare	133
3.6. Yazılı Belgeler	134
3.7. Kasâme	134
3.8. Hâkimin Özel Bilgisi	134
IV. ÜNİTE: MALÎ HUKUK/VERGİ HUKUKU	137
1. Vergi Hukukunun İlkeleri	140
2. Vergi Çeşitleri	141
2.1. Müslümanlardan Alınan Vergiler	141
2.2. Gayrimüslimlerden Alınan Vergiler	144
V. ÜNİTE: DEVLETLER HUKUKU	
(ULUSLARARASI İLİŞKİLER)	147
1. İslam Devletler Hukukunun Temel İlkeleri.....	151
2. Devletlerarası Camianın Hukuki Taksimi	153
2.1. Darulislam (İslam Devleti veya	
Müslüman Devletler Topluluğu)	155
2.2. Darulharb (Gayrimüslim Devletler Topluluğu)	156
2.3. Darussulh (Barış Antlaşması Yapılan Gayrimüslim Devlet	
veya Devletler Topluluğu)	158
3. Devletlerarası İlişkiler	160
3.1. Dostane/Barışa Dayalı İlişkiler.....	161
3.1.1. Antlaşma İmzalamak	162
3.1.2. Diplomatik İlişkiler.....	165
3.1.3. Ekonomik İlişkiler.....	168
3.2. Hasmane İlişkiler	170
3.2.1. Genel Olarak Hasmane İlişkiler	171
3.2.2. Savaş.....	171
EKLER.....	179
EK 1: HİLAFETİN SALTANATA DÖNÜŞMESİ VE	
 MÜSLÜMANLARIN KAMU HUKUKU ANLAYIŞLARI	181
EK 2: ANLAM KAYMASINA UĞRATILAN BİR KAVRAM:	
 SİYASET-İ ŞER‘İYYE	191
EK 3: İSLAM’IN TEMEL KAYNAKLARI VE TARİHİ TECRÜBE	
 İŞİĞİNDA GAYRİ MÜSLİMLERLE BİRLİKTE	
 YAŞAMANIN HUKUKÎ ÇERÇEVESİ	207
EK 4: CİHAD KAVRAMI.....	227
EK 5: İSLAM KAMU HUKUKUNUN BAZI TERİMLERİ	245
DİZİN	253

ÖN SÖZ

Bilindiği gibi İslam hukuku, ibâdât ve muamelât olarak iki ana bölüme ayrılmıştır. Allah’a yönelik görevler yani ibadetlerle ilgili hükümler ibâdât; hukuki nitelikli sosyal ilişkileri düzenleyen hükümler ise muamelât bölümünü oluşturmuştur. Muamelât terimi de zamanla daraltılmış, ceza hukuku ile ilgili olan hükümler ukûbât genel başlığı ile ayrı bir kümeye alınmıştır.

Uygulandığı kara parçasına göre günümüzde en yaygın hukuk sistemi olan Kara/Kıta Avrupası Hukuk Sistemi ise çok farklı bir sistematığe sahiptir. Roma hukukuyla kısmen Cermen hukukuna dayanan ve bu sebeple Roma-Cermen Hukuk Sistemi diye de anılan bu sistem, hukuk alanlarını “özel hukuk” ve “kamu hukuku” şeklinde ikiye ayırmıştır. Taraflardan birinin ya da her ikisinin kamu otoritesi yani devlet olduğu hukuki ilişkiler kamu hukuku alanında, eşit kişiler arasındaki hukuki ilişkiler ise özel hukuk alanında incelenmiştir. Buna göre özel hukuk, bireyler arasındaki ilişkileri, kamu hukuku ise devletlerarası ilişkileri, devlet kurumlarının birbirleriyle ve bireylerin devletle olan ilişkilerini düzenlemektedir.

İslam hukukunun sistematığı, günümüz pozitif hukukunda genellikle benimsenen özel hukuk - kamu hukuku ayırımından çok daha gerçekçidir. Zira özel hukuk- kamu hukuku ayırımında “devlet” eksenli bir bakış varken, ibâdât - muamelât - ukûbât sacayaklı sistematik, “mükellef/birey” merkezli bir bakışa göre oluşmuştur. Bu sebeptendir ki, İslam hukuku/fıkıh, toplumsal yapıyı oluşturmada insanın yaratılıştan sahip olduğu nitelikleri, onun dünyadaki varoluş gayesini ve toplumsal ilişkilerin doğasını esas alır.

Bununla birlikte Kara/Kıta Avrupası Hukuk Sistemi’nin kamu-özel ayırımı dünya genelinde olduğu gibi son yüzyılda İslam dünyasında da benimsenmiştir. Bunda Batılı kanunların Müslümanlar tarafından iktibas edilmesi (hukuk resepsiyonu/jus receptum) kadar, hukuk kurallarının tasnifini kolaylaştırması ve konuların eğitim-öğretim dönemlerine göre

bölümlenmesine daha çok imkân tanınması da etkili olmuştur. Öyle ki Külliyyetü’ş-Şeria veya Külliyyetü’ş-Şeria ve’l-Kanun adıyla özel olarak İslam hukuku/fıkıh eğitim-öğretimi yapan pek çok fakültede bile bölüm yapılanmaları, ders programları ve isimleri, kamu-özel hukuk ayırımına göre şekillenmiştir. Ülkemizde İlahiyat veya İslami İlimler adıyla faaliyet gösteren yüksek öğretim kurumlarındaki fıkıh müfredatında ve lisan-süstü araştırmalarda da alt başlıklarıyla birlikte bu ayırımın genel olarak benimsendiği görülmektedir. İslam Anayasa Hukuku, İslam Ceza Hukuku, İslam Yargılama Hukuku, İslam Borçlar Hukuku, İslam Aile Hukuku, İslam Ticaret Hukuku gibi kullanımlar artık yerleşmiş görünmektedir.

İşte bu arka plan ve alışkanlıklar, değerli araştırmacı Prof. Dr. Halit Çalış ile birlikte hazırladığımız ve yine BİLAY Yayınları arasında neşredilen *İslam Hukuku* (Ankara, 1998) isimli kitabımıza da yansımıştı. Söz konusu kitap İslam Kamu Hukuku ve İslam Özel Hukuku başlıklarıyla iki bölüme ayrılmış ve kamu hukuku kısmı bu satırların yazarı tarafından kaleme alınmıştı. Elinizdeki bu yeni kitap, işte bu kısmın yeniden gözden geçirilmiş ve bazı ilavelerle zenginleştirilmiş halidir.

Kamu otoritesine atıfla âmme hukuku da denen kamu hukukunun alt dalları şunlardır:

- 1) Anayasa hukuku,
- 2) İdare hukuku,
- 3) Ceza hukuku,
- 4) Yargılama hukuku,
- 5) Malî (vergi) hukuk,
- 6) Devletler genel hukuku (Uluslararası hukuk).

Bu kitap, ikinci sıradaki İdare hukukunu dışarıda bırakarak diğer beş alanla ilgili temel fıkıh bilgilerini belli bir örgüyle sunmaya çalışacaktır. Ağırlıklı olarak idari işlemler ve idare teşkilatını konu alan idare hukuku, büyük ölçüde yöneticilerin inisiyatifi ve hâkimlerin içtihadıyla şekillendiği ve buna bağlı olarak da kanundan çok içtihadı dayandığı için bilinçli olarak dışarıda tutulmuştur. Alanın doğasından ve mahiyetinden kaynaklanması sebebiyle aynı husus, günümüz pozitif idare hukuku için de geçerlidir. Nitekim Türk İdare Hukuku, parça parça kanunlar olmakla birlikte, Kara Avrupası’ndaki diğer bazı ülkelerde olduğu gibi bugün hâlâ “tedvin (codification)” edilmemiş bir hukuk dalıdır.

Konuların işlenişinde gerek ülkemizde gerekse dünyadaki yaygınlıkları sebebiyle Hanefî ve Şafîî mezhepleri esas alınmış, diğer mezhep görüşlerine ise yer yer işaret edilmiştir.

İstifadeyi artırmak amacıyla kitabın başına, kavramsal çerçeveyi ve hukuk sistemlerini tanıtmayı hedefleyen bir giriş konmuş, sonuna da gü-

nümüzde tartışma konusu olmaya devam eden bazı konularla ilgili olarak yine tarafımızdan kaleme alınmış bazı makaleler eklenmiştir. Ayrıca İslam kamu hukuku konuları bağlamında klasik fıkıh eserlerinde geçen bazı önemli terimler de öğrenme kolaylığı sağlamak amacıyla müstakil bir ek olarak sunulmuştur. Diğer taraftan her bölümün sonuna, başlangıç düzeyindeki okuyucuların kolaylıkla ulaşip takip edebilecekleri Türkçe eserlerden oluşan bir *İleri Okumalar İçin Öneriler* listesi konmuş, böylece daha ayrıntılı bilgi isteyenlere adresler gösterilmiştir.

Yüce Allah'tan, bu çalışmayı faydalı kılmasını ve Fıkıh/İslâm hukukunun kavranması uğrunda kendisine mütevazı bir katkı sunma fırsatını lütfetmesini niyaz ediyorum.

Başarı Yüce Allah'tandır, hamd ve sena onadır ve her şeyin en doğrusunu da o bilmektedir.

Prof. Dr. Ahmet YAMAN
06 Cemâziye'l-evvel 1441/01 Ocak 2020
KONYA